

סימן ה

שאלה:

היות וגזרנו, בחרם, שאסור^א לישא אשה שהיא קטנה מגיל שש עשרה שנה ויום אחד, נשאלתי מה יהא דינו של מי שעבר ונשא והאשה תובעת ממנו גט, אם יש בידנו לכופו ע"י עונש מאסר לתת גט.

תשובה

א

נדן כפיה להעובר על חדר"ג / כפיה בהטלת חרם / כפיה כשקיבל על עצמו בחרם, או בשבועה, לגרש

א) הגה נפסק בשלחן ערוך אה"ע סי' א' ברמ"א סק"י שכופין בחרמות ונידויים מי שנשא ב' נשים לגרש אחת מהן. ויש לחקור אם כופין גם בשו"טין. לכאורה יש לפשוט מזה שמפורש בפסחים ג"ב א' ששמתא חמור ממלקות, ואם כופין בחרמות ונידויים, כש"כ שכופין בשו"טין. ואף שאפשר לאמר שזה היה בימי חז"ל, שחרם ונידוי היה לו כ"כ כח, אבל כבר בימי השלחן ערוך שמא

* אמר המביא לבית דפוס: לשם השלמת הענין הגנו מביאים כאן את התקנות הנוכחות.

הרבנות הראשית לישראל תקנות קבועות לגדרי אישות בישראל

שנתקבלו פה אחד בכנס הרבנים הארצי שהתקיים בירושלם בימים י"ח—כ"א שבט תש"י.

ב"ה.

לרגל קבוץ גלויות מכל תפוצות הגולה, מקצוי ארץ ואיים רחוקים, שעולים לאלפים ורבבות, ומתישבים בארץ בחדש ה' עלינו הגדול, ומביאים אתם מנהגים קדומים שאינם הולמים לתקנות חכמים מרי דארעא דישראל שבעיקרית ירושלים תר"ב, ותקנות רבני הקהלות בישראל בעניני קדושין ונשואין ובעניני גיטין וגרושין. יבום וחליצה, ודבר זה עלול להביא מחלוקת בישראל ולהרוס את שלום בית ישראל, לזאת מצאנו וראינו חובה לעצמנו לחדש תקנותיהם של רבותינו הקדמונים צ"ל ולהסיף עוד תקנות כאלה שהשעה מחייבת אותם מפני דרכי שלום ושלום הבית בישראל, שהם תופסים מקום יסודי לכל תקנות רבותינו הקדמונים, מימי משה רבינו ועד הדורות האחרונים לקהלותיהם.

ברשות קודשא בריך הוא ושכינתיה, וברשות בית דין של מעלה ובית דין של מטה וברשות רבנן קדמאי מרי ארעא דישראל, ובהסכמת הגאונים הגדולים חברי המועצה המורחבת של הרבנות הראשית בישראל גוזרים ומתקנים בתוקף תוה"ק ככל תקנות ישראל שנעשו בישראל לקהלותיהם ולדורות עולם.

א. אסור לכל איש ואשה מישראל לקדש ולארס שלא בשעת חופה ובעשרה אחרי הרשמת הנשואין במשרדי לשכות הרבנות שבכל מקום.

כחו לא היה כבר כ"כ חזק, (וזה קרוב להרחקה דר"ת), אבל כפיה בשו"טין שאני, והיינו שזה שאמר רוצה אני וגירש, מפני החרמות והנידויים, היה יותר מסתבר לאמר שנתרצה באמת, הואיל וכח הכפיה איננו כ"כ חזק, אבל בשו"טין אפשר שלא נתרצה. [ודוקא אם הדין ברור שכופין בשו"טין שפיר דמי]. מכ"מ לא מסתבר באמת לחלק כך, שהרי בימי הרמ"א ז"ל היה החרם עדיין נשמר בכל תקפו, והיה עונש לא פחות קשה, עכ"פ, ממכות, וממילא י"ל שמי שעבר על חדר"ג הדין נותן לכופו אף בשו"טין. ואפשר לומר שהרמ"א לא הזכיר זה משום שהמלכות לא היתה, בדרך כלל, מתערבת בעניני חרם ונידוי, שזהו עונש דתי פנימי, אבל לכופו במלקות, לא היתה נותנת, במדינתו של רמ"א, וע"כ נקט רק חרם ונידוי.

איסור זה רובץ בחרם חמור על כל איש מישראל שהוא נזקק לעדות קידושין אירוסין אלה, והוא נחשב לחוטא פלילי שראוי להענש עליו. כל איש שארס לו אשה שלא בשעת חופה וקידושין כנ"ל, חייב לגרש ארוסתו זאת בגט כריתות כדת משה וישראל, אחרי תשלום פצויים ככל אשר יפסקו עליו כ"ד מוסמך מהרבנות הראשית לארץ ישראל. ועד אשר יגרש ובתשלום הפצויים כנ"ל, חייב במונותיה כפי אשר יטילו עליו ב"ה.

ב. אסור לו לאדם מישראל לקדש לו אשה שהיא קטנה מגיל בת שש עשרה שנה ויום אחד, הואיל וקטנה מגיל זה היא מסתכנת בהריונה, סכנת מות לאם ולעובר, בזמנו שנתמעטו הדורות ונחלשו הכוחות, והואיל ומנשואין אלה עלולות לצאת תקלות ועגון, כמו שהוכח במקרים רבים. איסור זה חל גם על אבי הנערה שלא לקדש את בתו כשהיא למטה מהגיל הנ"ל. ב) אסור לאיש ואשה מישראל לארס או להתארס עם אשה שניה על אשתו הראשונה אם לא בהיתר-נשואין מאושר בחתימת הרבנים הראשיים לישראל.

ג. ברוב קהלות ישראל וכן בקהלות האשכנזים שבארץ, קבלו עליהם להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, וגם כששניהם, היבם והיבמה, רוצין ביבום, אין מניחים אותם ליבם, ובמקום שהיבם נשוי אשה, נהגו בכל המקומות שאין מניחים אותם ליבם, ובהיות ובזמנו ברור הדבר שרוב יבמים אינם מכונים לשם מצוה, ומשום דרכי שלום ואחוזות במדינת ישראל, שלא תהיה התורה כשתי תורות, הגנו גוזרים על תושבי ארץ ישראל ועל אלה שיעלו ויחשבו מעתה והלאה, לאסור עליהם מצות יבום לגמרי, וחייבים

(ב) אכן בנוב"י תנינא סימן צ' העלה שאין כופין בשוטיין. והנה בעובדא של הנוב"י ז"ל האיש ההוא גירש את השנייה ורצה לשוב להראשונה, אלא שהיא דרשה ג"פ, וטענת הבעל היתה שנשא השניה בהיתר הואיל ואחד הגיד לו שכבר מתה הראשונה, ומאידך גיסא נתברר שתיכף כשנודע שהראשונה חיה התרה בו הרב ואעפ"כ המשיך לשבת עם השניה ונמצא שעבר על חדר"ג והוא מודה בזה אלא שאומר חסאתי וכו', יעיי"ש, ובכל אופן בעובדא הנ"ל מאי דהוה תוה, והוא כבר תיקן שגירש השניה, והתרה הנוב"י שאל לכופו בכלל, וכמובן שא"כ בגדון דידן. אלא שאנו נתקלים בדבריו ז"ל בפירושו ברמ"א כאן, שלדעתו אין זה מוכח שכופין אפילו בשוטיין, ויש עדיין להתישב.

ומהא דפסחים הנ"ל, י"ל, שאין כ"כ ראייה, שאפשר שיותר קל לו לסתם אדם להיות בנידוי מלספוג מכות, אלא שת"ח שאני שהבזיון שלו יותר גדול בנידוי ממלקות, אבל באינש דעלמא יותר קל לו לסבול נידוי ממכות. וע"כ אין ראייה מהרמ"א שכופין בשוטיין, ובימינו בודאי שכה הכפיה של חרם קל יותר שמסתבר שבני עדתו או שכניו וכו', לא יתחשבו כ"כ אם נטיל עליו חרמות, [ומלבד זאת אינני מבין מה צורך היה להטיל עליו חרמות ונידויים, לסוברים הלא כבר הוא מנחרם מפי רגמ"ה ז"ל, אלא שי"ל שיותר קשה בעיני העם נידוי וחרם חדש, וע"כ מחדשים חרם ונידוין].

(ג) והנה בערוך השלחן ס"ק כ"ח הוא פוסק שכופין אותו בכל מיני כפיות, וזהו שלא כהנוב"י, ורחוק להחליט שלא עיין בנוב"י כשעיי' ברמ"א בסעיף י' הנ"ל, ועוד שהפ"ת מפנה להנוב"י ומסתמא דמילתא יש לתלות שלא קיבל דעת הנוב"י, ואף שקשה להכריע כעה"ש נגד הנוב"י מ"מ הנוב"י גופא לא אמר אלא לא ברירא לי.

(ד) והנה בס"י קנ"ד ס"א פוסק הרמ"א שאם השתעבד בחרם כנגדה לטובתה שלא יכה ולא יקניט ואם יעבור יגרשנה, כופין אותו להוציא, וי"ל לכאורה שחרם הציבור לא יהא פחות מחרם עצמו, וכופין, אך התם שאני שהשתעבד מעצמו, וכופין אותו כמו שכופין לקיים שבועה שנשבע,

לחלוץ, וחייבים במונות יבמתם כפי מה שיפסקו עליו בי"ד עד שיפסרו את יבמתם בחליצה, איסור זה אפשר להתירו רק במסבות מיוחדות ועפ"י החלטת המועצה המורחבת בחתימת הרבנים הראשיים לישראל.

סדור קידושין, גיטין וחליצות

דבר נהוג ומקובל בארץ ישראל מפי מרנן ורבנן תקיפי ארעא דישראל הקדמונים זצ"ל, וכן נהוג ברוב קהלות ישראל שלא לסדר קידושין, נשואין, אלא ע"י מוסמכים וממונים לכך מטעם הרה"ר לישראל ולשכות הרבנות המקומיות ומשרדי הרה"ר שבכל עיר וכוך. תקנה זאת מיוסדת עפ"י דינא דתלמודא; כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, ולא כל אדם רשאי ליטול השם לעצמו ולאמר שהוא בקי בטיב קידושין וחליצות, אם לא שהוסמך לכך מפי הרה"ר והמקומית, וגם התמנה לתפקידים אלו. הלכה זאת כתבה רמ"א ז"ל יו"ד סי' רמ"ב ואה"ע סי' קנ"ד,

וגם לא הכל מודים שחרם הציבור דאורייתא וחמור מחרם שקיבל על עצמו. ושוב אני מזכיר כנ"ל שאף שהנוב"י אומר שלא ברירא לו אם כופין בשוטיין, הלכה כפשיטא ליה, ומסתבר, אפילו כשהוא קטן מהמסתפק, שוב הנוב"י חושש לדעת הסוברים שרגמ"ה לא גזר שיגרש, [אבל יעוי"ש שהעיר שהאחרונים שלנו אינם סוברים כך, ומכ"מ חשש, יעוי"ש], אך זה כמובן לא נוגע להיכא שאנו חייבנו אותו בפירוש ליתן גט, כמפורש בתקנה.

(ה) ואפשר לדון גם מצד אחר, שהב"י ז"ל בס"י קנ"ד מביא בשם הר"י בן הרא"ש ז"ל, שאם נשבע שלא לשחוק, ואם ישחוק נשבע לגרשה, שכופין אותו, והגט כשר, שכל דבר שאדם מחוייב מכבר לעשות כופין אותו לעשותו, יעוי"ש, וכאן הוא אמנם לא נשבע אבל חל עליו החרם, ונמצא שהוא מחוייב לגרש, ולמה לא יכופו אותו? ובאלו שאין כופין, הרי זהו מפני שאינו מחוייב לגרש, או שמפוקפק לנו אם הוא מחוייב, אבל כאן הרי הוא מחוייב, ואפילו אם לא נפסוק שחרם הקהל הוא דאורייתא, מכ"מ מדרבנן הוא מחוייב, ומצוה לשמוע דברי חכמים, ויש לעיין עוד.

ולאמר שהר"י בן הרא"ש לא כיון לכפיה בשוטיים, לא מסתבר, שאין יסתום דבריו ויתן מקום לתקלה של גט מעושה? וזה יש לטעון ג"כ לענין דברי הנוב"י הנ"ל, שאין יסתום הרמ"א ויאמר שכופין מבלי להגביל הדבר? ועוד שבסימן א' אין מדובר כלל ע"ד הבדל שבין כפיה לכפיה, והיה לו לפרש או להפנות לסימן קנ"ד. [ובכל אופן אפשר להסתפק רק בדעת הרמ"א ולאמר שסמך שהמעין יעין בס"י קנ"ד ששם מתבאר דין הכפיה, אבל הר"י בן הרא"ש בתשובה לא היה סותם וקובע כלל כזה, אם לא היה הדין נותן, שכופין בכל מיני כפיות].

(ו) ועדיין צ"ע בענין חמור כזה, כי בכל הכבוד הראוי להרב בעל עה"ש איננו בבחינה זו לגבי הנוב"י, אף שנתקבל בתורת פוסק מובהק בדורנו ופשט ספרו בכל ישראל.

והיא מקובלת בכל ארץ ישראל בהירות מרובה (עיין פתחי תשובה אה"ע שם ס"ק א').

ועל יסודה הננו גוזרים לאסור על כל איש ורב בישראל לסדר קידושין, נשואין, אם לא שהוסמך והתמנה לתפקידים אלה עפ"י כתבם וחתימת ידם של הרבנות הראשית שבערי אר"י, וכל העושה זאת שלא ברשות, הרי הוא פורץ גדרם של ראשונים כמלאכים ז"ל.

בתוקף הטלת חרם על העובר ככל חומר תקנות הרבנים בישראל, עול כל קהלות ישראל הקיימות ואלה שתתקיימנה להבא בעזה"י, לשמור ולקיים את כל הכתוב בהם עד בוא גואל לישראל, ושומע לנו ישכון בסת, ושאנן מסתד רעה, ולשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

ראשי הרבנים לישראל

יצחק אייזיק הלוי הרצוג בן ציון מאיר חי עוזיאל